

"לבניינה של תורה" – חלק ערב

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"אַרְחַח חַיִּים לְמַעַלָּה לְמִשְׁפִּיל"

על עלייה והתקדמות בעבודת ה' (ג)

כיצד ישמר האדם את הנקודה שהתעלה אליה? השאלה קשה במיוחד מפני שכולנו יודעים שבעולם הזה ישנם בהכרח גם מצבי ירידה, אם כן, מה יהיה אם ירד מהנקודה אותה השיג? כיצד יחוש אם ייפול מהמדרגה אליה העפיל? האם ייפול לייאוש? האם יירפו ידיו?

ברצוני לעסוק בעיקרון חשוב, המהווה יסוד גדול בכל רובדי המציאות. נניח שישנו אדם המתאמן בקפיצה לגובה. מידי יום הוא מתאמן ומנסה אף לשפר את גובה קפיצותיו, ופעם אחת הצליח לקפוץ לגובה רב יותר מזה שאליו הוא רגיל להגיע. מה הדבר אומר? הצלחה יחידה זו מורה לו שביכולתו להגיע לאותו הגובה! לא במקרה הוא קפץ לגובה זה, זהו סימן שזוהי יכולתו האמיתית. את ההצלחה הזו יוכל לשחזר אם מכאן ואילך יבצע את הדברים הנכונים המובילים אליה.

עיקרון זה נכון גם בהיבט הרוחני. כאשר אדם מצליח להגיע למדרגה רוחנית מסוימת – למשל: הוא טעם טעמו של לימוד איכותי ומעמיק שגרם לו סיפוק רב, הוא התעצם בתפילה וחש קרבת ה' גדולה – זוהי מדרגתו האמיתית, למרות שהדבר אירע לו רק פעם אחת ויחידה.

"אין הדבר תלוי אלא ב"

בשבועות האחרונים עסקנו בנושא 'עמל התורה'. דיברנו על כך שעל מנת שיוכל האדם לעלות ולהתקדם עליו להגיע אל 'נקודת המאמץ' של יכולתו. מהרגע בו יתחיל האדם להתאמץ בלימודו הוא יתחיל לעלות. כמו כן, דיברנו על הסבלנות ההכרחית בתהליך צמיחה רוחני.

בשבוע שעבר עסקנו בהבנה שעל כל אחד מאיתנו להפנים ש"אין הדבר תלוי אלא ב", כלשונה של הגמרא¹. פעמים רבות נוה לנו להתנות את הצלחותינו בסיבות שונות. נוה לנו לומר כי אם היו ברשותנו כלים או אמצעים מסוימים הם היו המביאים להצלחתנו. על ידי כך אנו תולים את אי-הצלחותינו בגורמים החיצוניים לנו. אולם, האמת היא שעלינו להבין נקודה מרכזית – יכולתנו לעלות ולהתקדם תלויה היא רק בנו עצמנו, בכל אחד ואחד בהתאם לשלב בו הוא מצוי.

"בסוד אלוה עָלֵי אֶהְלִי"

לאחר שאדם הבין שהדבר תלוי אך ורק בו והוא אכן מתאמץ, מתקדם ומתעלה, נשאלת השאלה: כיצד שומרים על ההישג?

¹ עבודה זרה, דף יז, עמוד א

נפילה בגובהו הרוחני של העולם (הרמח"ל רומז למושג פנימי המכונה "שבירה"). רבש"ע ברא את העולם באופן שקיימת בו אפשרות לעלות, לכן הוא בראו במקום גבוה ביותר ועל ידי כן תהיה לו היכולת לשוב אל מקומו הראשון. זאת כעין הקופץ לגובה שהזכרנו לעיל, שכדי שיוכל לשחזר את השיגו החד-פעמי יש צורך בסבלנות ובהשקעה, ואם לא ישמור על תזונה מתאימה או על שעות שינה נכונות הוא עלול שלא לשמר את יכולותיו. כך גם טבעו של העולם – כאשר ישנם חטאים העולם נסוג במצבו הרוחני, אבל עדיין יש לאן לשאוף, עדיין יש זיכרון של הראשית שהייתה מלאה בקרבת ה'. מתוך כך, יגיע העולם אל שלימות זו בסופו של התהליך באחרית הימים.

ממשיך הרמח"ל ומבאר את עניין יכולת העולמות לעלות: "כי אם היו שפלים בעצמם", אילו הייתה מדרגתו האמתית של העולם מדרגה נמוכה, "והיה צורך להעלותם בטבעם, היה דרך קשה לבני אדם". זה לא היה אפשרי. "אבל", אומר הרמח"ל, "אינו כך, כי אדרבא שורשם גבוה וירדו אחר כך, ולבני האדם יש להעלותם כמקודם הירידה". לְעוֹלָם נִיתְּנָה הַאֲפִשְׁרוֹת לְהִכִּיר מִקְוֵרוֹ הַגְּבוּהָ וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּעוֹגֵן לְהַתְעַלֵּת מִכּוּחוֹ בְּעַת הִירִידָה.⁶

משמעות הדבר היא שאם כל אחד ואחד מאיתנו טעם טעמה של התעוררות רבה בתפילת יום הכיפורים הדבר מגלה שזהו

התברר שהוא שייך למדרגה זו וביכולתו לקנותה גם באופן קבוע.

עיקרון זה מופיע גם בדברי הגמרא במסכת נדה² המספרת כי תינוק במעי אימו לומד את כל התורה כולה, אך כאשר הוא יוצא לאוויר העולם משכיחים ממנו את כל לימודו. כולם שואלים על כך מה חז"ל התכוונו ללמדנו בדבר זה? יתירה מכך, מאחר ומשכיחים ממנו את לימודו מדוע כלל מלמדים אותו? התשובה היא כי לאחר שכבר זכה להיות בנקודה גבוהה זו משתייכת נשמתו אליה. כתוב בספרים שכיוון שמדרגה זו קיימת באדם בכוח הוא יוכל להגיע אליה שוב, אך אילו לא היה כך – לא היה לו יחס אליה ולא היה באפשרותו להגיע אליה.³

בדומה לכך, יש לשאול מאחר והלוחות הראשונים נשברו וניתנו לנו לוחות שניים לשם מה היה צורך בלוחות הראשונים? ניתן להסביר שלאחר חטא לא הייתה ברירה ורק מפני כך נוצר צורך שנקבל לוחות שניים. אולם, יש המסבירים⁴ כי מדרגת הלוחות הראשונים היא מדרגה פנימית בפני עצמה, שבנתינתם התברר כי לעם ישראל יש שייכות להגיע אליה.

ירידה לצורך עלייה

זהו יסוד המונח באושיות המציאות. כך מלמדנו הרמח"ל בספרו "קל"ח פתחי חכמה"⁵: "העולמות נבראו בדרך שיוכלו לעלות ממדרגתם, כי הלא לכך ירדו מתחילת ירידתם בזמן השבירה, כדי שיעלו מעט מעט עד שיחזור הכל למדרגה השלמה כקודם השבירה". פירוש הדבר הוא שהעולם נברא בדרגה גבוהה ביותר, אך לאחר מכן חלה

² דף ל, עמוד א

³ ע"י בפירוש עין יוסף על עין יעקב על פי האלשיך הקדוש

⁴ ע"י באלשיך הקדוש, שמות, פרק לד, פסוקים א, כז

⁵ פתח קלא

⁶ ע"י אורות התשובה (מהדורת אור עציון), תוספות תשובה, אות ו – אל התשובה. ע"ע אגרות ראייה, חלק א, עמוד קסד: "ההבנה הטהורה, של שמחת החיים ואורם אשר בתורה, היא דוקא על ידי הערובה הבטוחה של העבר, שהיה האדם מאושר מאד, ורק מקרה של חטא הרחיק את דרכו. מובן הדבר שמכשול מקרי מוכרח הוא להיות נתקן, והאדם ישוב למעלתו לעד. אבל רעיון ההתפתחות בלא סיוע מהעבר, יפחיד לעולם שמא יעמד באמצע דרכו, או שמא יסוג לאחור, כיון שאין אנו מוצאים מקום בטוח לומר שהאפשרות הוא טבע קבוע לאדם... רק הוויית האדם בגן-עדן מקיימת לנו את עולם האור..."

ולא שמר על רצף הלימוד הרי שהוא בנה ואחר כך הרס. ”הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסוחפן. עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק... וזה שעושה תורתו קרעים-קרעים אסף רוח”. אף על פי כן, יש ביכולתו של זה לשוב אל הלימוד הרציף והמתוק.

עקביותו של רבי עקיבא

הגמרא במסכת כתובות⁸ מספרת סיפור המוכר לכולנו. רחל רואה את עקיבא רועה צאן אביה, שהוא ”צניע ומעלי”. אמרה לו: ”אי מקדשנא לך אזלת לבי רבי?” אם אתחנת עימך התלך ללמוד תורה? התהיה אברך? ”אמר לה: אין”, כן. ”אי קדשא ליה בצניעה ושדרתיה”, היא שלחה אותו ללמוד. ”שמע אבוב אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה”, הדירה אביה מנכסיו ושלל את זכויותיה ברכושו. ”אזיל יתיב תרי סרי שנין בני רבי”, שתיים עשרה שנים לא שב לביתו. כאשר חזר לאחר שתיים עשרה שנה, ”כי אתא, אייתי בהדיה תרי סרי אלפי תלמידי”. כאשר הוא ניצב בסמיכות לביתו ”שמעיה להווא סבא”, אדם מבוגר – שמא מדובר ב’סבא’ המפורסם⁹ – ”דקאמר לה: עד כמה קא מדברת אלמנות חיים? עד מתי תישארי כזו אלמנה חיה? בעלך הלך לשתים עשרה שנה, זה נראה בעינייך נורמאלי?! ”אמרה ליה: אי לדידי ציית, יתיב תרי סרי שני אחריניו”, אם ישמע לי שילמד שתיים עשרה שנים נוספות! רבי עקיבא שומע את הדבר הזה ו”הדר אזיל ויתיב תרי סרי שני אחריני בני רבי”. לאחר אותן כ”ד שנים הוא שב כאשר מלווים אותו עשרים וארבעה אלף תלמידים.

סיפור זה אינו מובן. רבי עקיבא הלוא ניצב ליד מפתן הבית, היה מצופה שייכנס לאותה ’אלמנה חיה’ וישאלה לשלומה!

מקומו האמיתי. כשם שלא ייתכן שהקופץ לגובה הצליח לקפוץ לגובה שאינו מסוגל להגיע אליו. כל אדם קיבל את כוחותיו מהבורא כפי שורש נשמתו, ואם הגיע לנקודת גובה מסוימת פירוש הדבר שכך יכול להיות הישגו הקבוע.

”לשקד על דלתתי יום יום”

לאור לימוד זה יכולים אנו להתקדם שלב נוסף. נשאלת השאלה: לאחר שעברנו את ’נקודת המאמץ’ והצלחנו להגיע להישג כלשהו, כיצד נמשיך הלאה ונשמר את הישג זה? הלוא כולנו נמצאים בישיבה באמצעו של תהליך שבו אנו שואפים להתקדם ולעלות. כולנו חפצי עלייה רוחנית. הרי איש מאיתנו אינו מחויב להישאר כאן נגד רצונו. כאשר אנו מצליחים במשימה שנטלנו על עצמנו – כדוגמת ההשכמה של כל הישיבה לתפילה בבית המדרש בשבוע שעבר – הרי זה מברר את מדרגתנו האמיתית. יש להתאמץ ולהתמודד עם הניסיונות שבדרך, לעלות ולהתעלות, לדעת שבכוחנו לעלות, לדעת שבכוחנו למלא את רצון ה’ באופן יותר טוב ושלם. עלינו, אם כן, לברר לעצמנו את הדרך להמשיך באותו קו של ההתעלות.

התשובה לכך מאד פשוטה. שוב נלמד את השיטה מהעולם הסובב. מילת המפתח היא: עקביות. כשם שעל המתאמן בקפיצה לגובה, הרוצה לשמור על הישגיו, יש לנהל תוכנית אימונים יומית ומסודרת, שעל ידה ישמור על רצף והתקדמות, כך גם בנוגע ללימוד התורה. כותב ה”חזון איש” באגרותיו⁷: ”ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התוהו האפס וההעדר”. ההיפך מבריאת-עולם הוא התוהו, האין. לימוד תורה בהפסקות מקיים חורבן. מאחר

⁸ דף סב, עמוד ב

⁹ עי’ תוספות חולין, דף ו, עמוד א, ד”ה אשכחיה (ודו”ק היטב)

⁷ קובץ אגרות, חלק א, אגרת ג

כאשר כבר יצא ממנה הוא מסתייע במעט מן המעט כדי להמשיך ולטוס עוד ועוד עד הירח או עד המאדים. הנמשל – כדי להתנתק מהארציות יש צורך בכוח גדול, אך כאשר עוברים לשלב השמירה על הרצף הדבר ניתן להיעשות ביתר קלות¹². במצב זה כבר ניתן להסתפק רק במעט אנרגיה בכדי להמשיך.

לא נספיק היום לענות אודות הנפילה, שבוא תבוא כדרך העולם. אולם עיקר העניין כבר התבאר לעיל. כבר ביארנו שהעולם נברא באופן שתהיינה בו נפילות, אולם כבר מראשיתו נוצרה בו האפשרות לעלות אם נבין ונחליט ונשמור על הרצף. אזי גם במצב הנפילה נוכל להמשיך את בדרך העלייה. אכן אין להתעלם מנפילה ויש לדעת להתמודד עימה, אולם כאשר אנו ניגשים לכך מתוך המידע שביארנו לעיל כל היחס שונה.

הנותר הוא תפילה לסייעתא דשמיא והחלטה נחרצת. מכאן ואילך, לאחר ההמראה, הרבה יותר קל.

התירוץ לכך הינו יסודי ביותר: אכן אחד ועוד אחד הם שתיים, וכן שתיים ועוד שתיים הם ארבע. כך הוא הכלל בגשמיות. אך לא כן הדבר ברוחניות, לא כך הדבר בנוגע לקדושה! שתיים עשרה ועוד שתיים עשרה ברוחניות זהו עולם אחר, זוהי מדרגה אחרת לגמרי!¹⁰ לימדונו ה"חזון איש" כי ללמוד שעה ולהפסיק שעה הוא דבר נורא, ללמוד שעתיים רצופות הוא דבר נפלא, אולם ללמוד ארבע שעות אינו כמו ללמוד שעתיים ועוד שעתיים! הגמרא מלמדת אותנו את משמעותו של הרצף, את כוחה של העקביות¹¹.

"שכל התחלות קשות"

ההתחלה היא אכן קשה ודורשת מאמץ. הקשה ביותר היא ההחלטה. למה הדבר דומה? לפני כעשרים שנה שמעתי משל נפלא ממור הרב יעקב כ"ץ שליט"א בשיחתו לפני בקשת ה'סליחות'. הרב סיפר שהוא רחץ בחוף-הים של גוש קטיף. כאשר נכנס אל הים הוא סער והגלים הקשו אליו את השחייה. אולם, כאשר התרחק מהחוף ועבר את הגלים היה הים נינוח ושקט כעין בריכה. גם תהליך רוחני הוא במתכונת זו. הקושי הוא ל'היכנס', הקושי הוא להחליט, הקושי הוא להתחיל. אולם, לאחר ההחלטה והמאמץ הראשוני הדרך נעשית סלולה ונוחה יותר. כאשר אדם מחליט ומקיים, ואף ממשיך לשמור על הרצף הדבר אפשרי.

נסיים במשל נוסף: כאשר מעוניינים לשגר לחלל טיל או לוויין מטעינים אותו בטונות של דלק מוצק. כמות אדירה זו נצרכת רק כדי שיוכל להתרומם מעל האטמוספירה, אך

¹⁰ ע"י לב אליהו (מהדורת תשס"ה), חלק א, עמוד רפו בשם רבי אליעזר גורדון מטלז. ע"ע שיחות מוסר-שערי חיים (מהדורת תש"ע) עמודים רפה, שצב

¹¹ תירוץ זה הינו פלאי, ואיני מבינו לאשורו, הוא מעל להשגתנו.

¹² ע"י צדקת הצדיק, אות א

